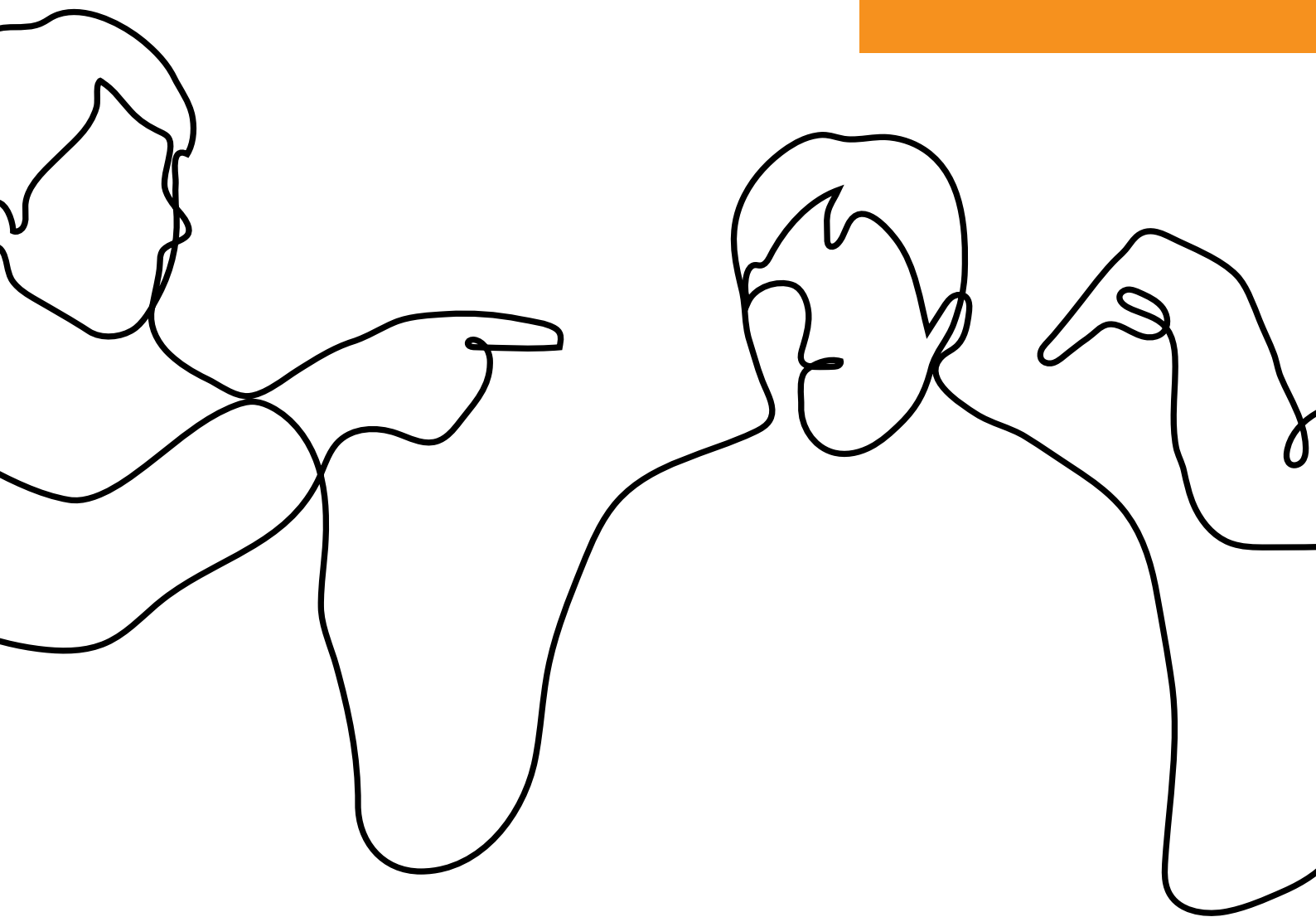

16

FOKUSRAPPORT

Mobbning och mönster bland unga

Involvering i mobbning och kopplingen till alkohol,
narkotika, tobak och spel om pengar

Viktoria Åström

CAN:S FOKUSSERIE

Syftet med serien är att publicera kortare och mer fokuserade analyser relaterade till olika aspekter av ANDTS-erfarenheter. Fördjupningarna är i regel baserade på material som samlats in av CAN.

FOKUSRAPPORT 16

Utgivningsår: oktober 2022, Stockholm

Utgivare: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

Formgivning: Jimmie Hjærtström, CAN

ISBN:978-91-7278-345-4

URN:NBN:se:can-2022-10

Mobbning och mönster bland unga

Involvering i mobbning och kopplingen till alkohol,
narkotika, tobak och spel om pengar

Viktoria Åström

Inledning

Mobbning kan medföra betydande konsekvenser för de drabbade. Elaka ord och sms, ryktesspridning, spridning av kränkande bilder, utfrysning och fysiskt våld är några exempel på vanliga metoder för mobbning. Tidigare var det vanligast med mobbning under fysiska omständigheter, till exempel i skolan, men i samband med att allt fler unga tillbringar mer tid online och på sociala medier har nätmobbning tagit allt större plats (APA, 2009; Internetstiftelsen, 2014).

På nätet handlar mobbning exempelvis om elaka kommentarer och spridning av bilder, men även utfrysning kan förekomma i form av uteblivna gilla-markeringar eller annan utebliven interaktion (Internetstiftelsen, 2014). Till skillnad från mobbning som sker exempelvis i skolmiljö eller andra verksamheter, kan den utsatta känna en hopplöshet om att bli av med kränkningarna när de sker dygnet runt i mobilen eller datorn (Skolverket, 2021).

En norsk studie (Sigurdson m.fl., 2015) visade att personer som blivit utsatta för mobbning eller utsatt andra för mobbning har större ångestproblematik jämfört med de som inte alls är involverade i mobbning. Vidare uppvisade de som utsattes för mobbning depressiva symptom i större utsträckning jämfört med de som mobbat eller inte varit involverade alls. I linje med detta har annan forskning visat att de som blir mobbade, men ibland även de som mobbar andra, har sämre självförtroende och uppger fler psykosomatiska besvär jämfört med personer som inte varit involverade i mobbning (Tsaousis, 2016; Gini & Pozzoli, 2013; Beckman m.fl., 2012; Modin m.fl., 2015).

Forskning har också visat på en korrelation mellan mobbning och olika typer av substansanvändning. Exempelvis har flertalet studier funnit

samband mellan att vara mobbare och mer omfattande bruk av alkohol, narkotika och tobak (Nansel m.fl., 2004). Många studier har även funnit samband mellan att använda olika typer av substanser och att vara involverad i mobbning såväl som mobbare och som utsatt (Valdebenito m.fl., 2015). I sammanhanget kan nämnas att det dessutom finns studier som visat att användning av olika slags substanser i sin tur hänger samman med spel om pengar (Räsänen m.fl., 2015). Vad många forskare är överens om är att kopplingen mellan mobbning och substansbruk är komplicerad och att det troligen finns flertalet bakomliggande faktorer som har inverkan på sambanden (Lee m.fl., 2020; Moore m.fl., 2017).

Mot bakgrund av de forskningsresultaten ovan, är det av intresse att undersöka hur erfarenheterna av alkohol, narkotika, tobak och spel om pengar (ANTS) ser ut i grupper med olika slags involvering i mobbning bland elever i årskurs 9 i dagens Sverige. Detta är alltså huvudsyftet med denna fokusrapport. Resultaten bygger på CAN:s nationella skolundersökning. Detta är första gången som undersökningen ligger till grund för sambandsanalyser mellan mobbning och ANTS. Rapporten visar även hur förekomsten av mobbning bland niondeklassare har utvecklats över tid, liksom hur sambanden ser ut mellan mobbning och psykosomatiska besvär, respektive upplevd missnöjdhet med sig själv.

Resultat

Kort om materialet

Underlaget för trendresultaten utgörs av niondeklassares svar från CAN:s nationella skolundersökning perioden 2006–2021. Fokusrapportens sambandsanalyser baseras på enkätsvar från de niondeklassare som deltog i 2021 års undersökning, det vill säga totalt 5 254 elever.

I tidsserien över mobbning har eleverna kategoriserats in i "Blivit mobbad" och "Mobbat andra" enligt deras svar på frågan om de blivit mobbade respektive varit med och mobbat någon under en 12-månadersperiod. I syfte att inte överlappa varandra i de senare sambandsanalyserna har de delats in i fyra kategorier, med elever som...

- ...enbart blivit mobbade
- ...enbart mobbat andra
- ...både blivit mobbade och mobbat andra
- ...varken blivit mobbade eller mobbat andra

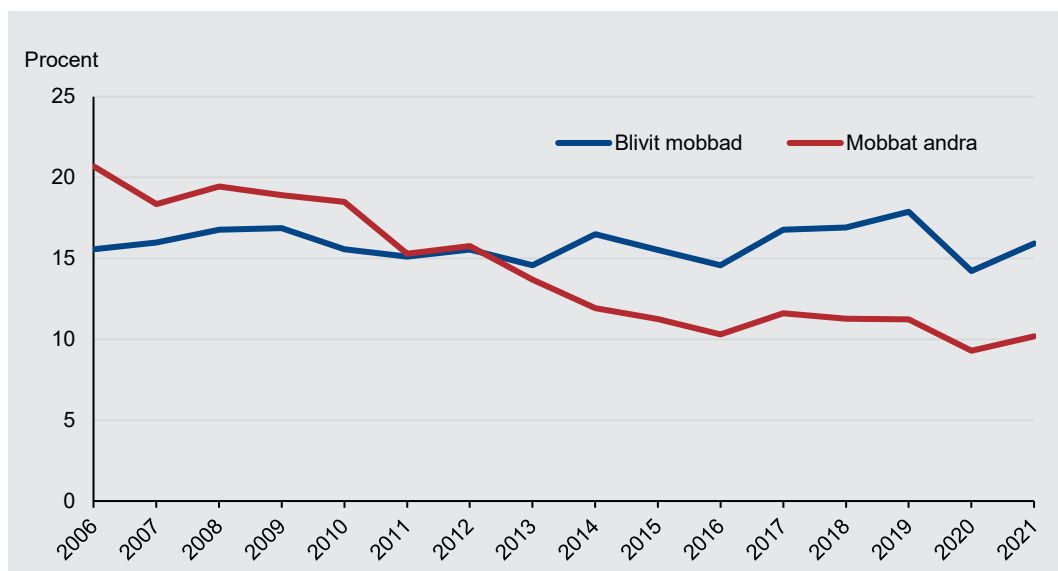
I syfte att undersöka sambandet mellan mobbning och psykosomatiska besvär samt mobbning och missnöje till sig själv har eleverna kategoriserats efter om de har upplevt 4 av 6 olika slags psykosomatiska besvär flera gånger i veckan under en 6-månadersperiod, respektive uppgett att de är missnöjda med sig själva. För utförligare beskrivningar av frågor, kategoriseringar- och variabelkonstruktioner, se avsnittet *Metod och material*.

Mobbning – trender och nuläge

Frågor om mobbning introducerades i CAN:s nationella skolundersökning 2006. Eleverna har sedan dess fått besvara om de någon gång under en 12-månadersperiod blivit utsatta för mobbning, liksom om de under en 12-månadersperiod mobbat andra. För båda frågorna följer svarsalternativen "Nej", "Ja, någon enstaka gång", "Ja, 2-3 gånger i månaden", "Ja, ungefär en gång i veckan" och "Ja, flera gånger i veckan".

Över tid har det inte skett några större förändringar i andelen elever i årskurs 9 som blivit utsatta för mobbning (figur 1). Under tidsperioden har omkring 15 procent av niondeklassarna uppgett att de blivit mobbade under det senaste året och detsamma gällde även för det senaste mättilfället 2021. Andelen som uppgett att de har varit med och mobbat andra har dock halverats under perioden, från 21 procent 2006 till 10 procent år 2021¹.

Frekvensen av mobbning, det vill säga det genomsnittliga antalet mobbningstillfällen per år bland de som på något sätt varit involverade i mobbning, har ökat något under perioden (se tabell 1 i tabellbilagan). Det gäller både antalet tillfällen elever blivit mobbade och antalet tillfällen elever har mobbat andra. Den största ökningen är i antalet

Figur 1. Andelen som någon gång blivit mobbad eller mobbat andra under de senaste 12 månaderna. Årskurs 9. Procent. 2006–2021.

¹ År 2012 genomfördes en formulärrevidering och två olika enkäter användes parallellt. Svaren för mobbningsfrågorna skilde sig något mellan formulären, men skillnaderna var inte statistiskt signifikanta.

tillfällen elever blivit mobbade där det ökat från 25 gånger i genomsnitt per år till 28 gånger. Med undantag för enstaka år, är det genomsnittliga antalet tillfällen personer utsatts för mobbning något högre jämfört med antalet tillfällen som mobbare rapporterat att de utsatt någon.

I tabell 1 redovisas ovanstående resultat uppdelat på kön. Det framgår att det över tid är vanligare att flickor blivit mobbade medan pojkar oftare har utövats mobbning.

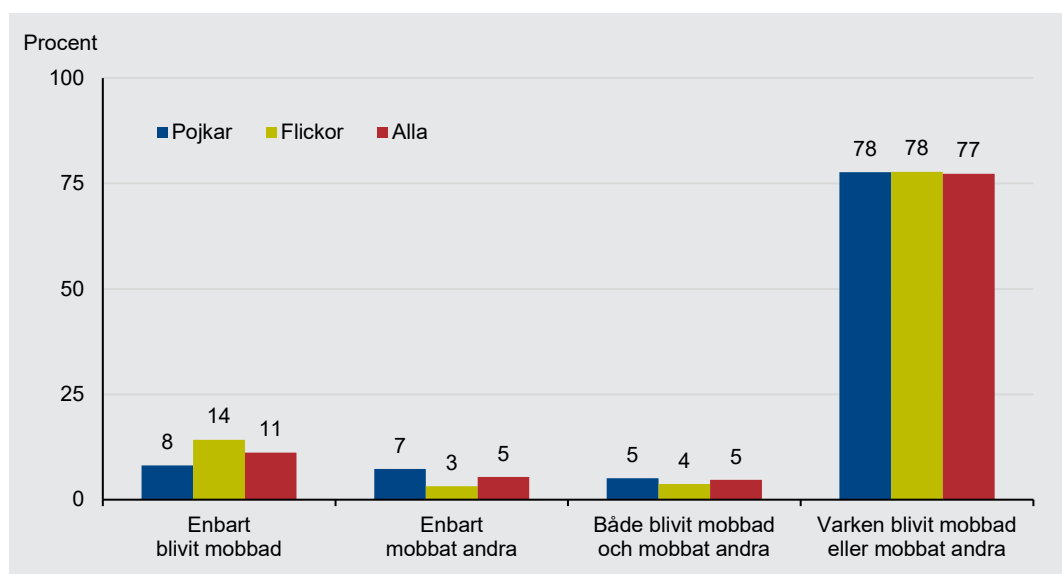
Som nämndes i rapportens inledande del har forskning belyst skillnader i beteende och mående beroende på om en individ enbart blivit mobbad, enbart mobbat andra, både blivit utsatt och utsatt andra eller inte varit involverad i mobbning alls. Mot bakgrund av detta har eleverna i denna fokusrapport delats in i motsvarande kategorier i de kommande analyserna.

Hur dessa kategorier fördelar sig i åskådliggörs i figur 2. Majoriteten av niondeklassarna har varken blivit mobbade eller mobbat andra (77 procent) och det finns inte heller någon större könsskillnad i denna grupp. Vad gäller de andra kategorierna är det vanligare att pojkar enbart mobbat andra, men också att de både blivit mobbade och mobbat andra. Bland flickorna är det 14 procent som enbart blivit mobbade, en högre andel jämfört

med pojkarna (8 procent). Totalt har 11 procent av niondeklassarna involverats i mobbning genom att enbart ha blivit mobbade. De som enbart mobbat andra, samt de som både blivit mobbade och mobbat andra utgörs av 5 procent vardera.

Mobbning och psykosomatiska besvär

Som nämndes i inledningen har forskning visat på samband mellan mobbning och psykosomatiska besvär, bland annat ångestproblematik. Definitionen av psykosomatiska besvär bygger på att symptomen inte ska ha uppstått på grund av underliggande fysisk sjukdom (Brill, S.R., m.fl., 2001). Då eleverna i skolundersökningen har fått besvara frågan förutsättningslöst kan det inte uteslutas att det ligger en annan sjukdom bakom besvären. Det är dessutom vanligt att stress ses som en bakomliggande faktor till psykosomatiska symptom men i CAN:s undersökning ingår stress som en av indikatorerna på psykosomatiska besvär. Trots dessa förbehåll har det bedömts som intressant att relatera förekomsten av psykosomatiska besvär med involvering i mobbning, inte minst som det tidigare visats att sådana besvär hänger samman med mera omfattande användning av ANT (Thor & Guttormsson, 2018).

Figur 2. Fördelning mellan mobbningskategorier, efter kön a). Årskurs 9. Procent. 2021.

a) Andelarna redovisas för samtliga 5 254 elever i datamaterialet. 1,5 procent besvarade inte frågorna om mobbning, vilket är anledningen till att totalerna i figur 2 inte summerar till 100 procent.

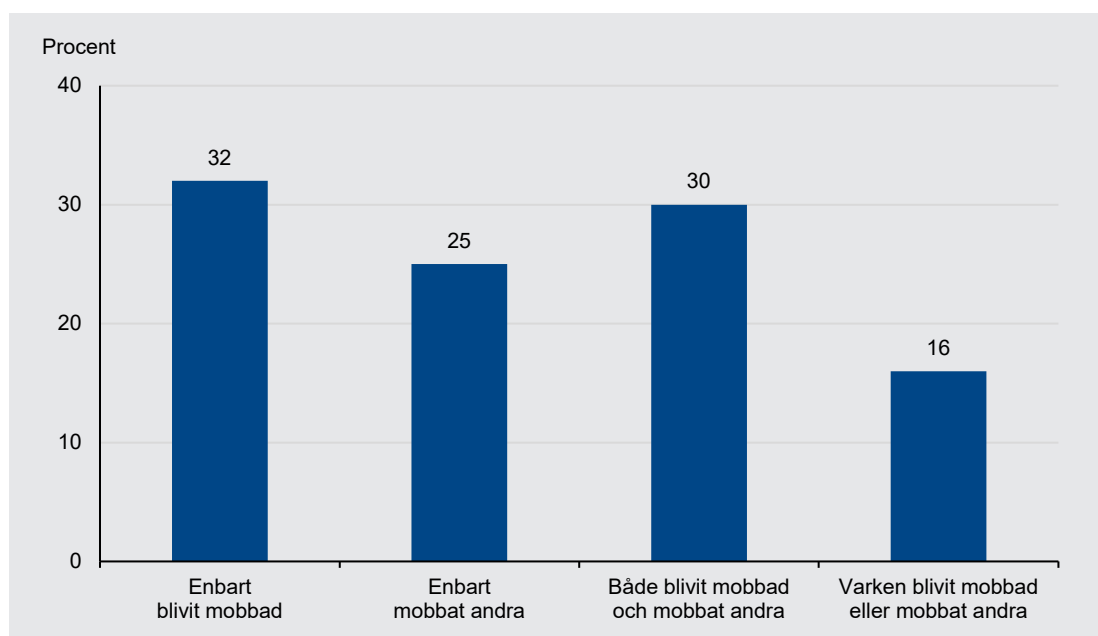
Eleverna fick besvara hur ofta de under en 6-månadersperiod hade haft huvudvärk, magont, stress, nedstämdhet, svårt att somna och sovit dåligt. I figur 3 nedan redovisas förekomst av att ha upplevt fyra eller fler av dessa besvär flera gånger i veckan i de olika mobbningskategorierna. Totalt var det 19 procent av eleverna som rapporterat psykosomatiska besvär av den omfattningen. I tabell 2 i tabellbilagan redovisas resultaten uppdelade efter kön.

Bland de som enbart blivit mobbade respektive de som blivit mobbade och mobbat andra hade cirka 31 procent upplevt hög förekomst av psykosomatiska besvär. Något lägre andel uppmättes bland de som enbart mobbat andra (25 procent) och lägst var andelen bland de som inte varit involverade i mobbning överhuvudtaget (16 procent). Skillnaderna i förekomst av psykosomatiska besvär mellan de som varit involverade i olika kategorier av mobbning och de som inte varit det var statistiskt signifikanta.

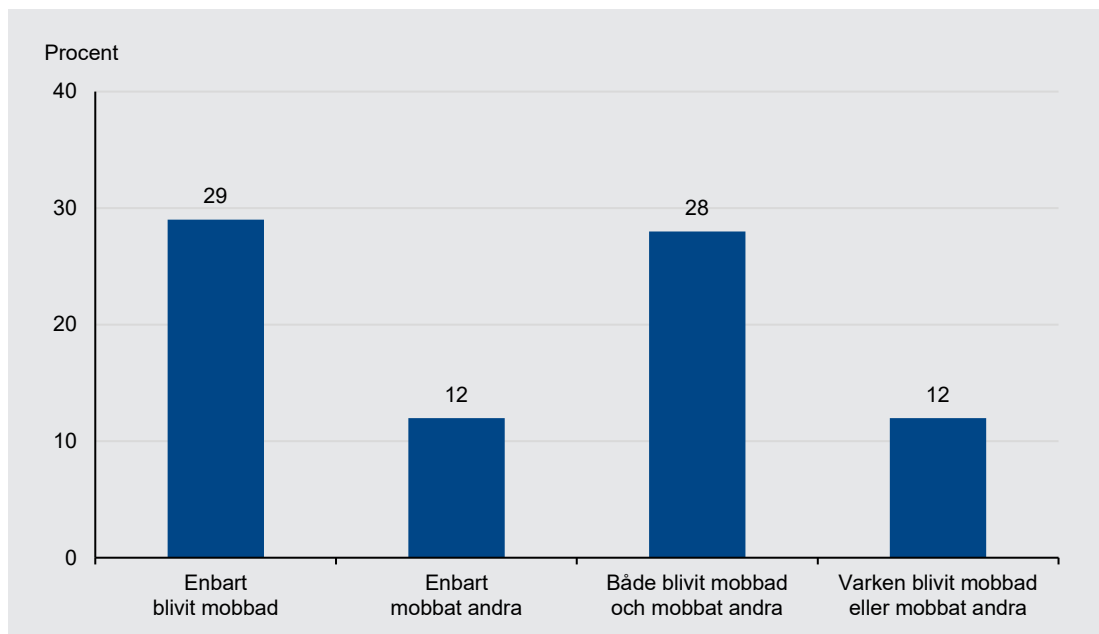
Mobbning och missnöje med sig själv

Tidigare forskning har som nämndes i indelningen visat att involvering i mobbning kan ha samband med negativt självförtroende. I CAN:s skolundersökning får eleverna besvara hur nöjda de vanligtvis är med sig själva och i figur 4 redovisas andelen i respektive mobbningskategori som uppgett att de är missnöjda eller mycket missnöjda med sig själva (se tabell 2 i tabellbilagan för en könsuppdelad redovisning). Totalt var det 14 procent av eleverna som svarade att de var missnöjda med sig själva.

Bland de som enbart blivit mobbade och de som både blivit mobbade och mobbat andra var närmare 30 procent missnöjda med sig själva. I de två övriga kategorierna hade 12 procent vardera uppgett missnöje med sig själva. Med undantag för de som enbart mobbat andra, var skillnaderna mellan att vara involverad i mobbning och att inte vara det statistiskt signifikanta.

Figur 3. Andelen som upplevt fyra eller fler psykosomatiska besvär flera gånger i veckan eller oftare de senaste 6 månaderna, efter mobbningskategori. Årskurs 9. Procent. 2021.

Figur 4. Andelen som är missnöjda med sig själva, efter mobbningskategori. Årskurs 9. Procent. 2021.

Mobbning och ANTS

I tabell 3 redovisas förekomsten av erfarenheter av ANTS² under de senaste 12 månaderna i de olika mobbningskategorierna (se tabell 4 i tabellbilagan för en könsuppdelad redovisning). I grova drag är ANTS-erfarenheterna dubbelt så omfattande bland de som enbart mobbat andra respektive mobbat andra och blivit mobbade själva, jämfört med de som enbart blivit mobbade eller inte varit involverade i mobbning alls. ANTS-resultaten i de två sistnämnda grupperna skiljer sig knappt alls från varandra.

I de två föregående avsnitten framträdde samband mellan mobbning och högre förekomst av psykosomatiska besvär respektive missnöjdhet med sig själv. I den statistiska analysen nedan, där sam-

banden mellan mobbning och ANTS åskådliggörs, kontrolleras därför för dessa förhållanden. Tidigare i fokusrapporten har det även åskådliggjorts att det finns skillnader mellan könen avseende mobbningserfarenheter. Därför inkluderas också kön i regressionsanalyserna nedan, som således syftar till att undersöka sambandet mellan ANTS-vanor och mobbningserfarenheter, kontrollerat för psykosomatiska besvär, missnöjdhet med sig själv samt könstillhörighet. Resultaten för dessa kontroller redovisas som modell 2 medan resultaten i modell 1 inte har kontrollerats för dessa tre variabler. För samtliga variabler är tidsperioden även här de senaste 12 månaderna.

Tabell 3. ANTS-erfarenheter senaste 12 månaderna, efter mobbningskategori. Årskurs 9. Procent. 2021.

	Druckit alkohol	Använt narkotika	Rökt cigaretter	Snusat	Spelat om pengar
Enbart blivit mobbad	38	5	20	17	12
Enbart mobbat andra	61	14	36	44	28
Både blivit mobbad och mobbat andra	54	13	34	34	29
Varken blivit mobbad eller mobbat andra	38	4	17	20	13

² Dopning (anabola androgena steroider) inkluderas ej på grund av att endast ett fåtal uppgett sådan användning under de senaste 12 månaderna och dessa resultat blir därmed alltför osäkra.

Analysmetoden som används är logistisk regression och resultaten presenteras i form av oddskvoter. Det som redovisas är sannolikheten för att ha ANTS-erfarenheter i de olika mobbningskategorierna, jämfört med de som överhuvudtaget inte varit involverade i mobbning. En oddskvot över 1 innebär att sannolikheten för att ha någon ANTS-erfarenhet är högre jämfört med de som ej varit involverade i mobbning, medan en oddskvot under 1 innebär att sannolikheten är lägre. Signifikanta skillnader markeras med en asterisk. För närmare beskrivning av analysmetoden, se avsnittet Metod och material.

I tabell 5 redovisas oddskvoterna för ANTS-erfarenheter i de olika mobbningskategorierna, relaterat till de som överhuvudtaget inte varit involverade i mobbning. Med konstanthållning av de tre kontrollvariablerna uppträder signifikanta samband för kategorin enbart ha blivit mobbad gällande att ha druckit alkohol respektive snusat senaste året. I jämförelse med de som varken blivit mobbade eller mobbat andra var sannolikheten för att ha druckit alkohol respektive snusat i genomsnitt 26 respektive 23 procent mindre för denna kategori. Det initialt iakttagna sambandet med cigarrettrökning försvann vid introduktionen av kontrollvariablerna (Modell C2).

För de som enbart mobbat andra respektive de som både blivit mobbade och mobbat andra är samtliga samband positiva samt signifikanta, både med och utan kontroller. I båda dessa mobbningskategorier är sannolikheten för ANTS-erfarenheter cirka 2–3 gånger högre jämfört med de som inte varit involverade i mobbning.

Sammantaget visar resultatet att det finns samband mellan mobbning och ANTS-erfarenheter. I jämförelse med de som ej varit involverade i mobbning är sannolikheten för att ha druckit alkohol och snusat senaste året något lägre för de som enbart blivit mobbade. På det stora hela är dock ANTS-erfarenheterna relativt lika mellan dessa två grupper. Den stora skillnaden gäller om man mobbat andra, oavsett om man också själv blivit utsatt eller inte. Bland dessa elever var det 2–3 gånger så hög sannolikhet att ha använt alkohol, narkotika, cigaretter, snus respektive att ha spelat om pengar under de senaste 12 månaderna.

Tabell 5. Samband mellan mobbning och ANTS-erfarenheter under de senaste 12 månaderna. Oddskvoter, logistisk regression. Modell 1 ojusterade värden och Modell 2 kontrollerat för psykosomatiska besvär, missnöjdhet med sig själv samt könstillhörighet. Årskurs 9. 2021.

	Druckit alkohol		Använt narkotika		Rökt cigaretter		Snusat		Spelat om pengar	
	Mod. A1	Mod. A2	Mod. B1	Mod. B2	Mod. C1	Mod. C2	Mod. D1	Mod. D2	Mod. E1	Mod. E2
Enbart blivit mobbad	0,93	0,74*	1,33	1,17	1,25*	1,01	0,81	0,77*	1,05	1,17
Enbart mobbat andra	2,23*	2,37*	3,49*	3,04*	2,26*	2,32*	2,81*	2,64*	2,17*	1,86*
Både blivit mobbad och mobbat andra	1,87*	1,85*	3,65*	2,93*	2,69*	2,36*	1,88*	1,78*	3,50*	3,15*
Varken blivit mobbad eller mobbat andra (referenskategori)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

* p<0,05

Sammanfattning och diskussion

Syftet med denna fokusrapport är att redovisa utvecklingen av mobbning över tid bland niondeklassare i Sverige, samt inte minst att undersöka sambanden mellan mobbning och användning av alkohol, narkotika, tobak samt spel om pengar (ANTS-erfarenheter). Resultaten visar att:

- Andelen som uppgett att de under de senaste 12 månaderna blivit mobbade har legat omkring 15 procent under perioden 2006–2021.
- Flickor hade i högre grad blivit utsatta för mobbning medan pojkar i större utsträckning hade mobbat andra.
- Andelen elever som svarat att de mobbat andra har minskat under samma tidsperiod, från 20 till 10 procent.
- De som blivit mobbade rapporterade högre förekomst av psykosomatiska besvär respektive större missnöje med sig själva, i jämförelse med övriga elever.
- ANTS-erfarenheter var betydligt vanligare bland elever som mobbat andra (oavsett om de också blivit mobbade själva), jämfört med övriga elever.
- Sannolikheten för årsaktuella ANTS-erfarenheter var 2–3 gånger så hög bland elever som mobbat andra. Denna överrepresentation kvarstår vid statistisk kontroll för könstillhörighet, psykosomatiska besvär samt missnöje med sig själv.

Frågor om utsatthet för mobbning kan upplevas som känsliga att besvara, också för den som utsätter andra. Dessa vill kanske i allt mindre utsträckning medge detta då mobbningsproblematik kommit att uppmärksammas alltmer och blivit allt mindre accepterat. Detta skulle kunna vara en förklaring till den något motsägelsefulla bilden med att andelen som uppgett att de mobbat någon halverats över tid samtidigt som andelen som upplevt sig vara utsatt har förblivit oförändrad. Ytterligare en förklaring till denna paradox kan vara att i och med att toleransen mot olika former

av mobbning sjunkit så har rapporteringsviljan ökat, även för lindrigare beteenden som inte rapporterades tidigare. Detta skulle i sin tur möjligen kunna innebära att situationen förbättrats, även om andelen som rapporterat att de blivit utsatta har varit oförändrad.

I jämförelse med elever som inte varit involverade i mobbning överhuvudtaget var ANTS-erfarenheterna likartade eller rent av något mindre omfattande (alkohol och snus) hos de som enbart blivit mobbade. För de som mobbat andra (även om de också blivit mobbade) framträdde dock en signifikant ökning i sannolikheten för ANTS-erfarenheter, jämfört med de som varken blivit mobbade eller mobbat andra. Detta pekar på att det sociala livet i gruppen som mobbar andra i högre grad också involverar förekomst av olika substanser.

Gruppen elever som enbart blivit mobbade rapporterade både hög förekomst av psykosomatiska besvär och missnöje med sig själva. Detta behöver naturligtvis inte vara orsakat av mobbning, men det visar att det finns en utsatt grupp med sämre mående, som för den skull inte använder mer ANTS än de elever som överhuvudtaget inte är involverade i mobbning. Möjligen har denna grupp ett mera begränsat umgänge med jämnåriga, och därmed färre tillfällen att använda substanser, något som dock inte undersökts inom ramen för denna studie.

En lärdom i detta arbete är att det är viktigt att särskilja inte bara mellan att ha blivit mobbad eller mobbat andra, utan att även ha en tredje och separat kategori för de som både blivit utsatta och utsatt andra. Detta eftersom denna kategori på olika sätt skiljer sig från de andra grupperna med avseende på mående respektive ANTS-erfarenheter. Analysresultaten skulle alltså grumlans om inte denna tredje mobbningskategori tillämpades.

Elever som inte alls varit involverade i mobbning utgjorde i denna fokusrapport referenskategori i analyserna. Flera tidigare studier har delat in elever som varken blivit mobbade eller mobbat andra i underkategorier, bland annat i så kallade "bystanders" (de som ser på när mobbning sker men inte gör något åt det) respektive de som sätter ner foten och säger ifrån. Det är troligt att

det finns skillnader även mellan dessa grupper bland dagens svenska niondeklassare, vilket vore intressant att ta hänsyn till i vidare fördjupningar. Som framgick av tidigare forskningsresultat i rapportens inledning är det dessutom komplicerade samband mellan mobbning och substansanvändning, vilket innebär att det sannolikt finns ytterligare intressanta variabler att inkludera i framtida analyser.

Metod och material

Material

Data från CAN:s årliga nationella skolundersökning i årskurs 9 har legat till grund för denna fokusrapport. Undersökningen genomförs i form av lärarövervakade enkäter i klassrumsmiljö och det är frivilligt att svara på frågorna. Omkring 85 procent av de slumpmässigt utvalda klasserna brukar delta och normalt är cirka 85 procent av eleverna på plats i klassrummet vid undersökningens genomförande. För mer information om undersökningen se Gripe (red, 2021).

Frågor och analyser

Mobbning

Två frågor om mobbning har ställts i CAN:s nationella skolundersökning sedan 2006. Den ena handlar om eleven blivit mobbad någon gång under senaste året ("Har du blivit mobbad de senaste 12 månaderna?"). Den andra frågan gäller huruvida eleven mobbat någon senaste året ("Har du varit med och mobbat någon de senaste 12 månaderna?").

För båda frågorna finns svarsalternativen "Nej", "Ja, någon enstaka gång", "Ja, 2-3 gånger i månaden", "Ja, ungefär en gång i veckan" och "Ja, flera gånger i veckan". I rapporten har eleverna delats in i fyra kategorier baserade på deras svar på frågorna. Enbart elever som besvarat båda frågorna tilldelades någon kategori. Dessa är:

- "Enbart blivit mobbad"
- "Enbart mobbat andra"
- "Både blivit mobbade och mobbat andra"
- "Varken blivit mobbad eller mobbat andra"

När det genomsnittliga antalet mobbningstillfällen senaste 12 månaderna presenteras på årsbasis har följande kodning legat till grund: Nej=0 ggr, Ja, någon enstaka gång=1 gång, Ja, 2-3 gånger i månaden=30 ggr, Ja, ungefär en gång i veckan=52 ggr och Ja, flera gånger i veckan=182 ggr. År 2012 gjordes en formulärrevidering. Den ledde dock inte till några signifikanta skillnader i tenderna för elevernas svar om mobbning.

Psykosomatiska besvär

Elevernas upplevda psykosomatiska besvär mättes genom att de fick rapportera hur ofta de, under en 6-månadersperiod, upplevt huvudvärk, magont, stress, nedstämdhet, haft svårt att somna eller sovit dåligt. Till frågorna fanns fem svarsalternativ:

- "I stort sett varje dag"
- "Flera gånger i veckan"
- "En gång i veckan"
- "Någon/några gånger i månaden"
- "Mer sällan eller aldrig"

Eleverna delades upp i två grupper avseende psykosomatiska besvär. För att urskilja de som på minst 4 av de 6 besvären uppgett någon av de två första svarsalternativen skapades en dikotom variabel. De som uppfyllde kriteriet kodades som 1 och de som svarat på annat sätt kodades som 0. Syftet med grupperingen var att kunna analysera sannolikheten att ingå i gruppen högre grad av upplevda psykosomatiska besvär beroende på vilket sätt man involverats i mobbning. Denna grupp utgjorde 19 procent av eleverna. Det var en betydligt högre andel flickor än pojkar som ingick i gruppen.

Nöjdhet med sig själv

Eleverna fick besvara en fråga om hur nöjda de vanligtvis är med sig själva. Svarsalternativen var:

- "Mycket missnöjd"
- "Missnöjd"
- "Varken nöjd eller missnöjd"
- "Nöjd"
- "Mycket nöjd"

I syfte att urskilja de som upplever missnöje med sig själva skapades en dikotom variabel som skiljde mellan elever som svarat jakande på något av de två första svarsalternativen från de som uppgett något av de resterande alternativen. De som svarat att de är missnöjda eller mycket missnöjda

kodades som 1 i den nya variabeln och resterande som 0. Anledningen till denna uppdelning är att kunna undersöka sannolikheten att ingå i den gruppen som är missnöjd med sig själv beroende på vilket sätt man inkluderats i mobbning. Totalt 14 procent av eleverna uppgav att de var missnöjda med sig själva och det var betydligt fler flickor än pojkar som gjorde detta.

Analysmetod

Samtliga sambandsanalyser i denna rapport har genomförts med hjälp av logistisk regression (Edling & Hedström, 2003). Logistisk regression används när utfallsvariabeln är dikotom, exempelvis när sambandet mellan mobbning och om eleven druckit alkohol senaste året testas. Resultaten för dessa analyser redovisas i form av oddskvoter.

Med oddskvoter kan man utläsa hur många gånger vanligare, eller ovanligare, det i genomsnitt är att en elev till exempel har druckit alkohol om den enbart blivit mobbad jämfört med en referenskategori, vilket i denna undersökning är att inte ha varit involverad i mobbning överhuvudtaget. Om den oberoende variabeln inte har någon effekt på den beroende variabeln blir oddskvoten lika med ett och om oddskvoten är mindre än ett så är sambandet negativt, det vill säga att det är lägre sannolikhet att ha druckit alkohol om eleven till exempel enbart blivit mobbad jämfört med om eleven inte varit involverad i mobbning. En oddskvot över ett innebär följaktligen att sannolikheten att ha druckit alkohol ökar om eleven enbart blivit mobbad jämfört med referenskategorin. Statistiskt signifikanta samband på som lägst 95-procentsnivå indikeras i tabellerna i form av en stjärna (*) efter en oddskvot.

I syfte att testa sambanden mellan de olika mobbningskategorierna och ANTS-erfarenheterna inkluderades kön, psykosomatiska besvär och missnöjdhet med sig själv som kontrollvariabler i analyserna (som Modell 2). Dessa variabler inkluderades eftersom tidigare forskning funnit samband mellan mobbning och psykosomatiska besvär respektive missnöjdhet till sig själv, vilket också konstaterades vara giltigt för det material som använts i denna fokusrapport. På så sätt renser analyserna bort eventuella effekter från dessa variabler för sambanden mellan mobbning och ANTS-erfarenheter.

Referenser

- American Psychological Association (APA) (2009). *Beware of cyberbullying*. <https://www.apa.org/topics/bullying/online> (Hämtad: 2022-04-04)
- Beckman L, Hagquist C & Hellström L (2012). *Does the association with psychosomatic health problems differ between cyberbullying and traditional bullying?* *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17:3-4, 421-434, Doi: 10.1080/13632752.2012.704228
- Brill S.R, Patel D.R & MacDonald E (2001). *Psychosomatic disorders in pediatrics*. *Indian J Pediatr*, 68(7): p. 597–603.
- Edling C & Hedström P (2003). *Kvantitativa metoder: grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare*. Studentlitteratur.
- Gini G & Pozzoli T (2013). *Bullied Children and Psychosomatic Problems: A Meta-analysis*. *Pediatrics*, 132(4), 720–729. Doi: 10.1542/peds.2013-0614
- Gripe I (red) (2021). *CAN:s nationella skolundersökning 2021 – Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel*. Rapport 205. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Internetstiftelsen (2014). *Vad är nätmobbning?* <https://internetstiftelsen.se/guide/motverka-natmobbing/vad-ar-natmobbing/> (Hämtad: 2022-04-04)
- Lee J, Choi M.J, Thornberg R & Hong J.S (2020). *Exploring Sex Differences in the Association between Bullying Involvement and Alcohol and Marijuana Use among US Adolescents in 6th to 10th Grade*. *Substance Use and Misuse*, 55(8), 1203-1213. Doi: 10.1080/10826084.2020.1725054
- Modin B, Brolin Låftman S & Östberg V (2015). *Bullying in Context: An Analysis of Psychosomatic Complaints Among Adolescents in Stockholm*. *Journal of School Violence*, 14:4, 382-404, Doi: 10.1080/15388220.2014.928640
- Moore S.E, Norman R.E, Suetani S, Thomas H.J, Sly P.D, & Scott J.G (2017). *Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis*. *World Journal of Psychiatry*, 7(1), 60–76. Doi: 10.5498/wjp.v7.i1.60
- Nansel T.R, Craig W, Overpeck M.D, Saluja G & Ruan W.J (2004). *Cross-national Consistency in the Relationship Between Bullying Behaviors and Psychosocial Adjustment*. *Arch Pediatr Adolesc Med*. 2004;158(8):730-736. doi:10.1001/archpedi.158.8.730
- Räsänen T, Lintonen T & Konu A (2015). *Gambling and Problem Behavior Among 14- to 16-Year-Old Boys and Girls in Finland*. *Journal of Gambling Issues*, 31, 1-23. Doi: 10.4309/jgi.2015.31.1
- Sigurdson J.F, Undheim A.M, Wallander J.L m fl. (2015). *The long-term effects of being bullied or a bully in adolescence on externalizing and internalizing mental health problems in adulthood*. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health* 9, 42. Doi: 10.1186/s13034-015-0075-2
- Skolverket (2021). *Kränkningar och mobbning på internet och sociala medier*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/krankningar-och-mobbning-pa-internet-och-sociala-medier> (Hämtad: 2022-04-04).
- Thor S & Guttormsson U (2018). *När huvudet bultar och magen värker - Ungas psykosomatiska besvär och erfarenheter av alkohol, narkotika samt tobak*. CAN Fokusrapport 01. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Tsaousis I (2016). *The relationship of self-esteem to bullying perpetration and peer victimization among schoolchildren and adolescents: A meta-analytic review*. *Aggression and violent behavior*, 31, 186–199. Doi: 10.1016/j.avb.2016.09.005
- Valdebenito S, Ttofi M & Eisner M (2015). *Prevalence rates of drug use among school bullies and victims: A systematic review and meta-analysis of cross-sectional studies*. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 137-146. Doi: 10.1016/j.avb.2015.05.004

Tabellbilaga

Tabell 1. Andelen som blivit mobbade eller mobbat andra de senaste 12 månaderna samt det genomsnittliga antalet mobbningsfall bland de som varit involverade i mobbing, efter kön. Årskurs 9. 2006–2021.

	Blivit mobbad						Mobbat andra					
	Andel (%)			Antal gånger			Andel (%)			Antal gånger		
	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}
2006	16	15	16	30	22	25	27	14	21	27	14	23
2007	15	17	16	24	24	24	24	12	18	23	15	21
2008	16	17	17	21	21	21	27	12	19	22	12	19
2009	17	17	17	28	19	24	25	13	19	25	12	21
2010	14	17	16	25	21	23	23	14	18	26	13	21
2011	13	17	15	16	22	19	19	11	15	24	13	20
2012	14	17	16	27	26	27	19	12	16	21	15	19
2013	12	17	15	25	23	24	17	10	14	21	16	19
2014	13	20	16	26	20	22	14	9	12	24	18	22
2015	13	18	16	30	21	25	14	9	11	27	13	22
2016	12	16	15	23	22	24	13	7	10	17	16	18
2017	13	20	17	24	26	26	14	9	12	18	15	18
2018	15	19	17	23	24	25	13	9	11	21	12	19
2019	15	20	18	25	29	30	14	7	11	22	17	24
2020	12	16	14	33	22	28	11	7	9	23	14	21
2021	13	18	16	34	23	28	12	7	10	29	14	25

a) Inkluderar även de som uppgett annan könsidentitet eller inte besvarat frågan om kön.

Tabell 2. Andelen som upplevt 4 eller fler psykosomatiska besvär flera gånger i veckan senaste 6 månaderna samt andelen som uppgett att de är missnöjda med sig själva, efter mobbningskategori. Årskurs 9. Procent. 2021.

	Hög förekomst av psykosomatiska besvär			Missnöjd med sig själv		
	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}
Enbart blivit mobbad	15	42	32	12	38	29
Enbart mobbat andra	16	46	25	6	28	12
Både blivit mobbad och mobbat andra	15	47	30	16	41	28
Varken blivit mobbad eller mobbat andra	9	24	16	5	18	12
Samtliga elever	10	28	19	6	22	14

a) Inkluderar även de som uppgett annan könsidentitet eller inte besvarat frågan om kön.

Tabell 4. ANTS-erfarenheter senaste 12 månaderna, efter mobbningskategori och kön. Årskurs 9. Procent. 2021.

	Druckit alkohol			Använt narkotika			Rökt cigaretter			Snusat			Spelat om pengar		
	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}
Enbart blivit mobbad	27	45	38	5	5	5	13	24	20	19	17	17	17	9	12
Enbart mobbat andra	61	60	61	15	12	14	34	40	36	49	31	44	34	16	28
Både blivit mobbad och mobbat andra	48	65	54	13	14	13	27	46	34	35	32	34	36	14	29
Varken blivit mobbad eller mobbat andra	32	44	38	5	4	4	15	20	17	24	17	20	19	6	13

a) Inkluderar även de som uppgett annan könsidentitet eller inte besvarat frågan om kön.

C.A.N

CAN är ett nationellt kompetenscentrum som tar fram och sprider kunskap om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar.

Vi följer konsumtions- och skadeutvecklingen genom undersökningar och forskning. Myndigheter och organisationer använder kunskap från CAN som underlag för beslut och insatser. Vi är en del av civilsamhället och i vår styrelse finns representanter för våra medlemsorganisationer. Där finns även olika myndigheter representerade.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning – www.can.se